

FRAGMENTIRANI ČOVJEK

A FRAGMENTED MAN

TAHANI KOMARICA, magistrant
Fakultetu političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu

Apstrakt: U radu se daje osvrt na utjecaj Mreže na čovjeka 21. stoljeća. Mreža je do sada pokazala svoje prednosti koje su očite svim korisnicima. Svjesnost o negativnim posljedicama upotrebe tehničkih sredstava koja nas spajaju na Mrežu na mozak čovjeka, promjene u fizionomiji i načinu mišljenja koje oblikuje njegovu svakodnevicu nije lahko uočljiva prosječnom korisniku. U radu je fokus na upozorenju na nevidljivog i nimalo bezazlenog neprijatelja koji je ukomponiran u interakciji 3M (mreža, medij, mozak) i redefinira suštinu čovjeka.

Ključne riječi: Mreža, medij, mozak

Abstract: The paper gives an insight to the impact of Network on the 21st century man. The Network so far has shown its advantages which are obvious to all consumers. Awareness about the negative consequences of using technological devices which connect us to the Network affect the human brain, changes in physiognomy and the way of thinking which shapes its everyday life are not easily visible to an average consumer. The paper focuses on the use of the invisible and not at all harmless enemy which is incorporated in the interaction of Network, medium and brain, and redefines the essence of man.

Key words: Network, Medium, Brain

1. Uvod

„Čovjek gleda u osvjetljeno, ne u svjetlost!“

- Enes Karić-

Posljedice cunamija informacija kojem smo svakodnevno izloženi ne pokazuje naneseu štetu odmah kao u slučaju prirodnih katastrofa, već je to kontinuiran proces u konstantnom progresu, gotovo tih i nevidljiv, ali sa štetom koja ima dalekosežne posljedice na čovjeka. Jedna od primarnih ljudskih potreba je hranjenje koje ima svrhu preživljavanja čovjeka. Međutim, osim hrane koja održava fizičko postojanje čovjeka, mi kontinuirano hranimo i svoj um, jer nas ne određuje samo tijelo, već kompletan složen sistem uma, tijela i duše u kojem je povezana fizička aktivnost sa promjenama moždanih struktura. Ono što koristimo određuje i kako mislimo, pa i kako osjećamo. McLuhanova (2008: 17) misao „Medij je poruka“ ne ostavlja prostora pojednostavljenju i površnosti. Medij je prenosnik poruke, dopuna njenog semantičkog značenja, ali isto tako i dizajner naših sposobnosti, usredsređenja pažnje, načina učenja, kompletnog razvitka i sreće.

Čovjek je cjeloživotni tragač za srećom, a u vremenu tekućih informacija i mrežnog funkcioniranja došlo je do miješanja značenja pojmova. Trenutni osjećaj ugone smo pomiješali sa pojmom sreće i ispunjenosti, dosadu sa odmorom, stimulaciju sa pamćenjem, hiperstimulaciju sa uzbuđenjem, memoriju sa znanjem, formu sa suštinom i konačno stanje opijenosti sa svjesnošću.

Procesi nadogradnje čovjeka sežu u daleku prošlost ljudskog postojanja. Onog trena kada je čovjek napravio prvo oruđe za rad koje je postalo nadogradnja njegovih udova radi efikasnijeg obavljanja poslova (nož, lopatu, iglu), nije mogao ni zamisliti kako će taj izuzetno značajan trenutak u vremenu imati dalekosežne posljedice na ljudsku rasu. Davno smo produžili ruku, a danas pokušavamo produžiti moždane neurone. Najveći izum čovječanstva u produžetku moždanih neurona je Mreža. Sve ima dvije strane medalje, pa tako i Mreža. Mreža je donijela globalizaciju društva i fragmentaciju čovjeka, suficit informacija i deficit znanja, efikasnost obavljanja zadataka i povećanje anksioznosti, moždanu stimulaciju i nesanicu, konekciju i otuđenost, brže obavljanje poslova i manjak vremena.

2. Čovjek i mašina

U suludoj potrazi za srećom, za onim vječito izmičućim dijelom slagalice za potpunost, pokušavamo nahraniti tu prazninu koja zjapi i raste sa sva-

kim novim klikom na Mreži hraneći „Ja imam“ automobil, jahtu, kuću, posao, diplomu, vilu, ljetnikovac, društveni status, putovanje, izlazak, večeru, haljinu. Što je više „Ja imam“ sve je manje „Ja jesam“ sretan, ispunjen, miran, zadovoljan, čovjek. Nalazimo se u začaranom krugu konzumerizma sveopćeg materijalizma u kojem se nalazi svaki ispodprosječni heroinski ovisnik. Sreća nam blijedi poput sna, gotovo nestvarna, kratkotrajna, bježi sa prvim tragom svitanja i ne možemo je zadržati. Mreža nam daje novu doping dozu, a mi joj se prepuštamo blaženo sretni da utažimo glad za sve novim, sve drugim, sve boljim, fragmentima pažnje u kojima ne postoji „Ja jesam“ to što stvarno jesam, čovjek. Ciklus se ponavlja. Ponavljanje klikova i vrludanja pogleda s teme na temu, sa slike na sliku, mijenja našu moždanu strukturu. Pretvaramo se u neupotrebna, privremena skladišta informacija, iscijepkana kao i naša pažnja, odsutni od sna, prisutni u sveopćoj fluktuaciji, nesposobni da napravimo trajan trag. U eksperimentu sa „ELIZOM“¹ koji opisuje Nicholas Carr zaprepaštava činjenica kako mašina izvitoperi način razmišljanja sasvim normalnog čovjeka. U čestom smo društvu sa „pametnim“ mašinama, koje mijenjaju naše mentalne obrasce i postajemo nesposobni za trajne, tople relacije i „sve se više oblikujemo prema njegovoj formi i funkciji.“ (Carr 2011: 262) Sve smo brži, a nemamo vremena. Ljudima se treba baviti. Nemamo vremena, pa su nam i za seksualne potrebe napravili robote, mašine za zadovoljenje fizike, bez toplote dodira, bez razgovora, bez svađe, bez htijenja, jer nemamo vremena, a ljudima se treba baviti.

I dok naučnici aktivno rade na pokušaju stvaranja umjetne inteligencije da nam „olakšaju“ živote, naši životi se tope poput maslaca na dnu tave, na tihoj vatri, lagano i sigurno, te je „tako čovjek XXI stoljeća ostao bogalj na štakama tehnike“ (Fejzić-Čengić 2018: 17). Mašine nam simuliraju život u kojem učestvujemo kao amaterska publika nestvarnih življenja, dok nam naši životi u nepovrat prolaze bez nas „kad upalimo svjetlo, pred nama je osjetilni svijet koji nestaje kada ga ugasimo.“ (McLuhan 2008: 116) Mreža puše stvarajući tugaljiv zvuk naja, ili možda primjerenije duduka, čiji ton je trajan koliko i puhanje. Google-ovi inženjeri moraju stalno da pušu da bi google svirao simfoniju zaborava po našem umu, a mi klikamo rupice za varijaciju te melodije.

¹ Nicholas Carr (prevod 2011) u svom djelu „Plitko: Što internet čini našem mozgu“ u poglavlju: Stvar kao ja, opisuje Weizenbaumov eksperiment iz kojeg Joseph Weizenbaum zaključuje da „već izuzetno kratko izlaganje relativno jednostavnom programu posve normalne ljude može navesti na izrazito deluzivno razmišljanje.“

3. Bateriološka infekcija mozga

Pred nama je druga opasnost, mnogo strašnija. Pred nama je zvijer koja guta čovjeka. Stanje današnjeg čovjeka je umor, fragmentirana i fluktuirajuća pažnja, anksioznost, otuđenje, nepovezanost, samoća. Naš mozak sve manje stvara trajne veze za dugoročno pamćenje. Ne trebamo se bojati demencije u starosti, demencija će nam postati trajno, sveprisutno stanje. Sve veća upotreba kratkoročnog pamćenja bez njegove konsolidacije dovodi do prestanka rada neurona zaduženih za dugoročno pamćenje. Tome pomaže uveliko i nesanica koja je proizvod sve veće anksioznosti kao stalnog stanja čovjeka. Neuron prestaju da rade. Protok vremena nam ne ide ruku. Doista je vrijeme poklon koji smo dobili ako ćemo nešto kvalitetno uraditi s njim. I možemo ga iscijediti kvalitativno ili ga cijediti tako da prođe šumu informacija koje nas cjepkaju na dijelove manje od pilote koju još malo nećemo znati kako da sastavimo. Nebo, zemlja, planine, rijeke, šume, zvijezde su stvoreni da služe čovjeku, a čovjek je stvorio mape zaboravljanja, mašine memorije, kalkulatora, računare, tablete, telefone, imitaciju prirode. „Iako nam to kibernetičko mučenje uma i stroja može da omogućuje da pojedine kognitivne zadatke izvedemo efikasnije, ono predstavlja prijetnju našem integritetu kao ljudskih bića.“ (Carr 2011: 268).

Na dobrom smo putu da koristeći našu slobodnu volju i slobodan izbor, sasvim dobrovoljno, uz naše aktivno učešće pretvorimo sebe u stvar. Pomahnitalim tjeranjem kompleksnog endokrinog sistema u potrazi za ugodom, koju smo pobrkali sa srećom, tražeći je u nepreglednom okeanu cyber prostora stalnim klikanjem, „listanjem“ ekrana, trčeći bezglavo po hiperlinkovima, zaslijepljeni slikom, u stalnom strahu od nepovezanosti, hranimo mozak površnostima koje nam mijenjaju fizionomiju moždane strukture. Postajemo mašina, istina još uvijek sposobna za empatiju prema, makar, drugoj mašini, za nju imamo vremena, ali za ljude ga nemamo.

Prirodno nadahnuće smo supstituirali elektronskim muzama. Dobili smo bakteriološku infekciju mozga, da je bakteriološka antibiotici bi nas izliječili ili kako Carr (2011: 277) navodi izjavu kolumniste „Web omogućuje da pozajmljujemo kognitivne prednosti autizma i postanemo bolji žderači informacija“. Na pravom smo putu da izgubimo nit prije svega sa samim sobom, sa svojom ljudskošću „Naša sposobnost „meditativnog mišljenja“, koju je smatrao samom biti naše ljudskosti, možda postane žrtvom bezglavog progressa.“ (Carr 2011: 278). Priključeni smo na infuziju koktela hipnosedativa smiješanog od nula i jedinica koja diletira distoniju mozga.

4. Pirova pobjeda

U prošlosti su mediji bili ti koji su fragmentirani na one koji su odgovarajući za tekst, sliku ili zvuk, čak i pojava televizije nije mogla pobjeći toj fragmentarnosti jer je tekst mogao zauzimati samo ograničen dio prostora, a čovjek je bio cjelovit ili barem u razvoju koji teži cjelovitosti. Mreža je promijenila strane između čovjeka i mašine, „Onog trenutka kad se informacije digitaliziraju, granice medija se rastaču.“ (Carr 2011: 112) Raznovrsni meni ekrana je auto-put za sudjelovanje u globalnom, a putarina koju plaćamo je fragmentiranje unutarnjeg, individualnog, intimnog. Svaki klik je dodatno gorivo za žderanje novih kilometara moždanog auto-puta koji nas odvođe od cjelovitosti čovjeka, od suštine ljudskosti.

Neprijatelj koji se uvukao u svaki segment našeg življenja je rizik s kojim svakodnevno živimo. Sagledavanje „dva lica rizika – šansa i opasnost“ (Bek 2011: 18) daje nam mogućnost izbora korištenja prednosti Mreže i kontrole vremena i akcija na koje nas ta upotreba prisiljava. Ili ćemo mi definirati Mrežu ili će ona definirati nas. Ili ćemo mi kontrolisati mozak ili će on kontrolisati nas.

Čovjekovo stvaranje oruđa za samopomoć odvelo ga je u nemoć. Ukrotili smo okruženje ili je pak, u konačnici, okruženje ukrotilo nas. Bili smo pobjednici u bitkama prošlosti sa zemljom, vatrom, vodom, planinom, a danas slavimo Pirovu pobjedu nad informacijom. Dobijamo bitku, a gubimo rat.

5. Zaključak

Slomili smo olovku. Slomili smo olovku koja je pratila piščevu misao koja se porađala i sljevala je na papir prateći njen tok. Slomili smo olovku čiji je fini vez stvarao sinode u čitalačkom umu. Slomili smo olovku, a time i nit koja spaja pisca, djelo i čitaoca. Slomili smo olovku i presjekli put ka trajanju. Postali smo isprekidano lupkanje tastature što slova baca po digitalnom papiru. Postali smo kontinuitet fragmenata u nepovezanom nizu. Postali smo globalna, kubistička, Picassova „Žena koja plače“, samo nam se neudobni fragmenti nastavljaju u beskonačnost. Svojom interakcijom sa Mrežom redefiniamo mozak na dijelove koji se rastaču u centrifugi medijske globalizacije.

Globalna konekcija nas je diskonektovala od samih sebe prije svega, pa onda i od drugih ljudi. Arhive u glavi će nam se pretvoriti u skupljališta prašine i naš mozak će im dati neku drugu ulogu. Pretvaramo se u ono čime se hranimo i postajemo beskrajni nizovi nula i jedinica. Svako zadržavanje na površini drži nas na distanci od samih sebe. I kako stara narodna poslovice

kaže: „S kim si, takav si!“ u vremenu postvarenja na užtrb pounutrenja glasila bi s malo izvitoperenim, kao i ovo vrijeme, instrumentalom: „S čim si, takav si!“

Literatura

Carr, Nicholas (2011), *Plitko: Šta internet čini našem mozgu*, (Ognjen Strpić, prev.), Naklada Jesenski i Turk, Zagreb

Fejzić-Čengić, Fahira (2008), *Kao ribe u vodi: ka filozofiji medija ili kako opstati s medijima*, Dobra knjiga – Sarajevo, Sarajevo

McLuhan, Marshall (2008), *Razumijevanje medija*, (David Prpa, prev.), Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb

Bek, Ulrich (2011), *Svetsko rizično društvo u potrazi za izgubljenom sigurnošću*, (Ljiljana Glišović, prev.), Akademska knjiga, Novi Sad